

Презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини

Лемак Д.Р., курсант 202 навчальної групи ННІ № 1 НАВС.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу **Мельник О.В.**

Важливою гарантією правосуддя, захисту прав і свобод обвинувачуваного та інших учасників судочинства виступає принцип презумпції невинуватості, який, образно кажучи, є генетичною основою процесуального права. Так, відповідно до ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод встановлюється принцип, відповідно до якого кожен, кого обвинувачено у вчиненні злочину, вважається невинуватим доки його вину не буде доведено згідно із законом.

Разом з тим, у статті 62 Конституції України визначено, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Норми Конституції України є нормами прямої дії, тому додаткових нормативних актів для реалізації своїх прав та свобод, передбачених Конституцією України, не потрібно.

Також у статті 17 КПК України 2012 року зазначається, що особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому КПК України, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили. Крім того, ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення і має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на користь такої особи. Поводження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, має відповідати поведженню з невинуватою особою. Суть презумпції невинуватості не в тому, що особа є невинуватою, а в тому, що існує припущення щодо її невинуватості.

Формула презумпції невинуватості, – це об'єктивне правове положення, констатація і вимога закону, звернена до всіх державних і громадських формувань, службових осіб, громадян, до загальної суспільної думки: підозрюваний чи обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення вважається невинуватим допоки той, хто вважає його винним на суб'єктивному рівні – слідчий, прокурор, потерпілий (у випадках, коли обвинувачення набуло приватного характеру) не доведе у встановленому КПК порядку його вину перед судом належними, допустимими і достовірними доказами. Лише якщо суд погодиться з ними і на їх основі ухвалить обвинувальний вирок щодо обвинуваченого, цей вирок набере законної сили, тільки з цього часу обвинувачений вважається винним у вчиненні кримінального правопорушення і лише тепер його можна вважати і називати злочинцем. Визнання особи винною у вчиненні злочину є прерогативою суду, який є відповідно до Конституції України (ст. 124) носієм судової влади, що здійснює правосуддя в умовах законності, незалежності, гласності та змагальності.

Вирок суду є єдиним процесуальним документом, що встановлює винуватість обвинуваченого (підсудного). Під обвинувальним вироком суду слід розуміти вирок, що набрав законної сили. Така необхідність обумовлює наявність у чинному кримінальному процесуальному законодавстві процедур з перегляду судових рішень в апеляційному і касаційному порядку (глави 31, 32 КПК). Процесуальний порядок, що передуює набранню вироком суду законної сили, є надійною гарантією справедливості правосуддя і визнання винуватими тільки осіб, що дійсно вчинили злочин.

Дані статті закріплюють правові положення, що випливають із цієї формули і є гарантіями від безпідставної та необгрунтованої підозри та обвинувачення. До них, зокрема, відносять положення, відповідно до якого ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення і має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом.

Разом з тим, звільнення обвинуваченого від обов'язку доказувати свою невинуватість не позбавляє його права брати участь у доказуванні в кримінальному провадженні. Він вправі збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази, давати показання, заявляти клопотання тощо. При цьому оскільки підозрюваний, обвинувачений зацікавлений у тому, щоб довести свою невинуватість, меншу винуватість чи взагалі уникнути покарання, закон не

передбачає для нього відповідальності за дачу завідомо неправдивого показання (якщо таке показання не поєднане з обвинуваченням невинуватого у вчиненні злочину) і не розцінює цей факт як обставину, що обтяжує покарання (ст. 67 КК України). Доводячи свою невинуватість чи меншу винуватість, підозрюваний, обвинувачений здійснює в такий спосіб своє право на захист. Тому доказування є його правом, але не є його юридичним обов'язком.

Презумпція невинуватості позбавляє права офіційним (службовим) особам робити заяви, висловлювання, давати інтерв'ю тощо, в яких би вони стверджували про вчинення кримінального правопорушення конкретними особами, і що ці особи є винними у їх вчиненні до розгляду і вирішення справи судом. Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово наголошував на цьому і підтверджував необхідність особливої обережності у виборі слів офіційними особами щодо підозри чи обвинувачення конкретних осіб у вчиненні кримінальних правопорушень та їх вини у цьому до ухвалення обвинувального вироку.

Даний принцип є фундаментальною гарантією кримінального процесу, яка забезпечує особу від несправедливого покарання. З прийняттям Верховною Радою України 13 квітня 2012 року нового КПК України і запровадженням поряд із злочинами нового виду кримінальних правопорушень – кримінальних проступків, – кримінальні проступки не «вписалися» в принцип презумпції невинуватості, а мали б. Це зайвий раз свідчить про ігнорування принципу презумпції невинуватості самим законодавцем. Та й принцип цей мав би бути не десятим у низці принципів кримінального судочинства, а першим, як і належить бути основоположним принципу кримінального судочинства.

"Якщо кримінальний кодекс - кодекс злочинного населення, то процесуальний кодекс – кодекс чесних людей, ще не визнаних винними" – справедливо зазначав Е.Феррі. Він вважав, що суть кримінального процесуального закону полягає у встановленні гарантій для чесних громадян від притягнення їх до кримінальної відповідальності і засудження.